

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2017|007 VAN 19 JANUARI 2017

OVER DE VASTSTELLING VAN DE LANDSCHAPSATLAS VOOR HET GEBIED 'HEIDE, VENNEN EN BOVENLOOP VAN DE ABEEK', NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 23 DECEMBER 2016

I. SITUERING ADVIESVRAAG

1. De VCOE ontving op 23 december 2016 een adviesvraag van minister-president Bourgeois, bevoegd voor onroerend erfgoed, over de gedeeltelijke vaststelling van de Landschapsatlas voor het gebied 'Heide, vennen en bovenloop van de Abeek'. Binnen dit gebied situeren zich de steentijdsites 'In den Damp' en 'Sonisse Heide', welke tevens worden vastgesteld in de inventaris archeologische zones. Aanleiding voor de vaststelling van dit gebied is de opmaak van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan ronde de Abeekvallei (Agnas).

Het Onroerenderfgoeddecreet (art. 4.1.1 en 4.1.3) voorziet dat de Vlaamse Regering de inventarissen vaststelt. De Vlaamse Regering onderwerpt de vast te stellen inventaris aan een openbaar onderzoek van zestig dagen. Gedurende die periode kan iedere burger opmerkingen of bezwaren formuleren over feitelijkheden. Het openbaar onderzoek over de gedeeltelijke vaststelling van de Landschapsatlas en de inventaris archeologische zones liep van 13 oktober tot en met 12 december 2016. Tijdens het openbaar onderzoek werden vier bezwaarschriften ingediend.

De Vlaamse Regering wint over de inventaris en de opmerkingen en bezwaren afkomstig van het openbaar onderzoek advies in bij de VCOE. Het vaststellingsdossier werd samen met de ingediende bezwaarschriften overgemaakt aan de VCOE. Dit advies wordt uitgebracht binnen een vervaltermijn van dertig dagen, ingaand de dag na deze van de ontvangst van de adviesvraag. Daarna kan de minister de inventaris definitief vaststellen en gaan er voor de vastgestelde inventarisitems algemene en specifieke rechtgevolgen van kracht.

2. Het gebied 'Heide, vennen en bovenloop van de Abeek' is 2000 ha groot en doet grotendeels dienst als militair domein. Het gebied in de landschapsatlas omvat de bovenloop van de Abeek, het straatgehucht Gestel, het traditionele Gestelse akkergebied op zandgronden, de gefixeerde zandverstuivingen 'Kolisbergen' en het eind 19de-eeuwse park Masy. Het gebied ligt centraal op het Kempisch plateau en weerspiegelt diverse vormen van traditioneel landgebruik van een Kempisch dorp. Langs de bovenloop van de Abeek werd een rijkdom aan Steentijdsites vastgesteld wat wijst op een rijke bewoningsgeschiedenis van het gebied.

II. BEZWAARSCHRIFTEN

3. In het kader van het openbaar onderzoek werden vier bezwaarschriften ingediend (één bezwaarschrift van de gemeente Meeuwen-Gruitrode, één van de gemeente Houthalen-Helchteren, één van de provincie Limburg en één van de Limburgse Milieukoepel vzw). Beide gemeenten vragen rekening te houden met de in het gebied aanwezige landbouwbedrijven. De gemeente Meeuwen-Gruitrode vraagt tevens het straatgehucht Gestel, alsook een landbouwbouwbetrijf en plantenkwekerij uit de Landschapsatlas te schrappen. De gemeente Houthalen-Helchteren vraagt bijzondere aandacht voor modelvliegclub Pampa

Modelfighters (PMF) en vraagt of de club in de toekomst haar (milieu)vergunning zal kunnen behouden. De Limburgse Milieukoepel merkt op dat het een waardevol gebied betreft en dat opname in de inventaris verantwoord is. De Milieukoepel wijst erop dat zich binnen het gebied tevens de bovenloop van de Mangelbeek en de Laambeek situeren en vraagt deze landschappen mee op te nemen. De provincie Limburg vraagt het gebied ruimer af te bakenen opdat ook de aangrenzende akkers en beemden deel zouden uitmaken van het vastgestelde landschap.

III. ALGEMENE BEMERKINGEN

4. Voorliggend dossier voorziet in de (gedeeltelijke) vaststelling van de Landschapsatlas. Het vaststellingsdossier omvat het gebied 'Heide, vennen en bovenloop van de Abeek'. De commissie erkent de historische en landschappelijke waarde van het gebied en ondersteunt aldus de opname in de vastgestelde landschapsatlas. De commissie erkent tevens het archeologisch potentieel van de Steentijdsites 'In Den Damp' en 'Sonisse Heide' en ondersteunt aldus de vaststelling van beide gebieden in de inventaris archeologische zones.
5. Een begeleidende nota bij het vaststellingsdossier verduidelijkt dat voortaan bij de vaststelling van de Landschapsatlas wel nog het gebied (de vroegere ankerplaats) wordt vastgesteld, maar niet langer de samenstellende onderdelen. Items uit de inventaris Houtige Beplantingen en Historische Tuinen en Parken die zich binnen het afgebakende gebied bevinden, worden niet langer 'binnen hun eigen inventaris' vastgesteld. Wel worden deze onderliggende items geregistreerd als vastgestelde landschapselementen binnen de landschapsatlas.

De nota haalt vijf redenen aan die deze koerswijziging motiveren:

- De rechtsgevolgen van de inventaris Houtige Beplantingen, Historische Tuinen en Parken en de Landschapsatlas zijn gelijkgetrokken.¹
 - De VCOE pleitte voor een meer holistische aanpak.
 - Erfgoeditems moeten niet langer vastgesteld worden in de inventaris om ze in een gewestelijk RUP te kunnen opnemen.
 - Vaststellingen in de drie inventarissen zijn verwarrend voor eigenaars van beschermde goederen.
 - Er is een verbeterde (publiek toegankelijke) databank beschikbaar voor onroerend erfgoed waarin voor het vastgestelde deel van de landschapsatlas relaties worden gelegd naar de samenstellende items.
6. De commissie wijst erop dat de rechtsgevolgen voor de Landschapsatlas niet helemaal dezelfde zijn als voor de inventaris houtige beplantingen. Voor de vijf inventarissen geldt een zorg –en motiveringsplicht voor beslissingen van administratieve overheden over *eigen werken of activiteiten* die impact hebben op het geïnventariseerde erfgoed.² Voor de

¹ Het is niet langer het agentschap Onroerend Erfgoed, maar de gemeente/vergunningverlener die een beslissing neemt over kapvergunningen voor items die zijn opgenomen in de vastgestelde inventaris houtige beplantingen.

² Art. 4.1.9 oe-decreet: 'Elke administratieve overheid neemt zo veel mogelijk zorg in acht voor de erfgoedkenmerken van onroerende goederen die opgenomen zijn in een aan een openbaar onderzoek onderworpen vastgestelde inventaris als vermeld in artikel 4.1.3. De administratieve overheid geeft in al haar beslissingen over een eigen werk of activiteit met directe impact op geïnventariseerd erfgoed aan hoe ze rekening heeft gehouden met de verplichting vermeld in het eerste lid.'

inventaris bouwkundig erfgoed en de inventaris houtige beplantingen werd recent deze zorg –en motiveringsplicht uitgebreid naar de vergunningverlenende overheid die beslist over de sloop of kap van items opgenomen in deze inventarissen.³ Het toepassingsgebied van de motiveringsplicht is aldus groter voor de inventaris houtige beplantingen dan voor de landschapsatlas, waardoor zij een betere bescherming genieten.

7. De commissie steunt het uitgangsprincipe om de Landschapsatlas als omvattend geheel vast te stellen en pleit inderdaad voor een meer holistische benadering van het landschap. Overlappende vaststellingen van items uit de drie inventarissen van het landschappelijk erfgoed dienen vermeden te worden. Binnen de voorgestelde werkwijze worden evenwel nog steeds de samenstellende delen van het gebied afzonderlijk vastgesteld. Deze benadering is in tegenstrijd met het algemene principe om een landschap als één geheel te beschouwen in de landschapsatlas in plaats van elke element afzonderlijk vast te stellen in de landschapsatlas. Door de elementen te zien als deel van een geheel kan de nadruk op hun landschappelijke context en relaties worden gelegd. De landschapselementen kunnen volgens de commissie wel apart beschreven worden in de bijgevoegde beschrijving. Deze dienen echter niet als afzonderlijke elementen te worden vastgesteld in de landschapsatlas.

De commissie vindt het positief dat gelijktijdig met de vaststelling in de Landschapsatlas de archeologische zones binnen de perimeter van het gebied worden vastgesteld in de eigen inventaris. Op deze manier kan het openbaar onderzoek worden gebundeld. De vaststelling in de eigen inventaris geeft duidelijk aan dat de rechtsgevolgen van de vastgestelde Landschapsatlas en vastgestelde inventaris archeologische zones anders zijn.

8. In de online erfgoeddatabase worden voor het gebied 'Heide, vennen en bovenloop van de Abeek' 5 relaties met onderliggende erfgoeditems weergegeven. Het betreft erfgoeditems, opgenomen in één van de inventarissen onroerend erfgoed.

INVENTARIS	NAAM	BESCHREVEN IN VASTSTELLINGSDOSSIER LANDSCHAPSATLAS
IHTP	Park Masy	x
Landschapsatlas	Randwalduinen Kolisbergen	x
Landschapsatlas	Schans van Plokrooi	x
IAZ	Steentijdsites In Den Damp	x
IAZ	Steentijdsites Sonissen Heide	x

TABEL: Overzicht erfgoeditems die deel uitmaken van de ankerplaats 'Heide vennen en bovenloop van de Abeek' Legende: Inventaris Archeologische Zones (IAZ); Historische Tuinen en Parken (IHTP)

De commissie vindt het positief dat de samenstellende onderdelen van het landschap, inclusief het archeologisch potentieel, in het vaststellingsdossier worden beschreven in relatie tot het ruimere gebied. De onderlinge samenhang tussen de verschillende elementen wordt duidelijk beschreven.

9. Niettemin wijst de commissie erop dat de doorvertaling van de ankerplaats naar de vastgestelde landschapsatlas niet transparant is. Zoals vastgelegd in het ministerieel besluit

³ Art. 4.1.9 oe-decreet (van kracht sinds 1/1/2017): 'Als voor de sloop van een onroerend goed opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed of voor de kap van een onroerend goed, opgenomen in de vastgestelde inventaris van houtige beplantingen met erfgoedwaarde een vergunning vereist is, motiveert de vergunningverlenende overheid haar beslissing en geeft ze in haar beslissing aan hoe ze de erfgoedwaarden in acht heeft genomen.'

van 17 juli 2015 tot vaststelling van de inventarismethodologie voor de landschapsatlas moet bij de vaststelling het afwegingskader verder geduid worden. Hierbij moet niet enkel aandacht gaan naar de erfgoedwaarden maar ook naar de selectiecriteria (zoals zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde). Zoals vastgelegd in het ministerieel besluit worden 'de selectiecriteria bijkomend gebruikt om te wegen of een onroerend goed al dan niet wordt opgenomen in de inventaris'.

De commissie vraagt tevens een duidelijke overzichtstabel van de meest waardevolle items binnen het geheel van het landschap toe te voegen aan het dossier. Een aanduiding op kaart van of een doorverwijzing naar de erfgoeddatabank is wenselijk om de precieze ligging en de gegevens van deze meest waardevolle items te duiden. De commissie vraagt tevens de samenhang tussen de vaststelling van de Landschapsatlas en het beschermd cultuurhistorisch landschap te verduidelijken.

IV. CONCLUSIE

10. De commissie kan de vaststelling van de Landschapsatlas voor het gebied 'Heide, vennen en bovenloop van de Abeek' ondersteunen en adviseert de vaststelling voorwaardelijk gunstig. De commissie vraagt:
 - het afwegingskader dat wordt gehanteerd voor de doorvertaling vanuit de ankerplaats transparant te maken en deel te laten uitmaken van het dossier (par. 8).
 - Een duidelijke overzichtstabel aan het dossier toe te voegen van de items die worden vastgesteld in de Landschapsatlas (par. 8).

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter